

## IN MEMORIAM.

*Jonkheer MAURITS ERNST FRANÇOIS FLOUT VAN SOETERWOUDE, geboren te 's Gravenhage 8 December 1851, overleden op Batjan in de Molukken den 29 Augustus 1883.*

„Er rust een fatum op Nederlandsch-Indië.” Zoo schreven wij al meermalen bij het vermelden van het overlijden op jeugdigen of krachtvollen leeftijd van mannen, van wien nog veel voor Indië scheen te mogen worden verwacht. Zoo schrijven wij ook nu, bij het vermelden van het zoo betreuenswaardig overlijden, op eenen-dertigjarigen leeftijd, van den heer Maurits Elout, den Directeur en eigenlijken schepper der „Batjan-Maatschappij”, den man die blaakte van ijver voor de ontginning der zoozeer veronachtzaamde bezittingen buiten Java en Madura en wiens jongste, dezen zomer verschenen geschrift bewees dat hij het als zijne levenstaak bleef beschouwen voor de ontwikkeling der Buitenbezittingen te blijven strijden, ook nadat het hem gelukt was hier te lande genoegzaam bijval voor zijne denkbeelden te vinden om, als eerste vrucht van zijn pogen, de Batjan-Maatschappij te doen ontstaan en, na eenige wederwaardigheden, met hare leiding te worden belast.

Onder verwijzing naar hetgeen wij in de Koloniale Kroniek van Januari 1880, Januari, Juni en Juli 1881 over Maurits Elout en zijne geschriften en over de Batjan-maatschappij zeiden, willen wij thans slechts kortelijk herinneren wie hij was en wat hij uitrichtte, daarbij tevens zijne latere geschriften vermeldende.

Op jeugdigen leeftijd, een tiental jaren geleden, naar Ned.-Indië vertrokken, was hij een viertal jaren onder leiding van den onlangs overleden heer P. C. Lans op de Banda-eilanden werkzaam. Nadat hij aldaar met de werkwijze op Indische cultuurondernemingen gemeenzaam was geworden en omgang met inlanders had geleerd, vestigde hij zich in de residentie Menado en hield zich met tabakscultuur bezig.

Door studie en plaatselijk onderzoek kwam Elout meer en meer tot de overtuiging dat de zoo verwaarloosde Buitenbezittingen een zeer ruim veld aan Europeeschen ondernemingsgeest en kapitaal aanbieden. (\*)

In 1878 wendde hij zich tot de Indische Regeering met de vraag of hij op de *oubewoond* Obi-eilanden (Gouvernements-gronden gelegen tusschen Ternate en Ambon) gedurende eenige jaren eene proeve zou mogen nemen met de exploitatie van aldaar in het wild voorkomende notenmuskaatbosschen, ten einde bij welslagen dier proef in aanmerking te komen als eerste erfpachtsaanvrager voor die bosschen. De Regeering gaf een krachtig bewijs der oprechtheid van haren meermalen geuiten wensch dat particuliere ondernemers zich op de ontwikkeling der Buitenbezittingen mochten toeleppen, door op dat verzoek de volgende beschikking te nemen:

„dat, hoewel er van hare zijde geen kwestie kon zijn om particuliere ondernemingen op Obi eenige bescherming te verleenen, „dit echter geene reden zoude zijn om aan aanvragers gronden „op Obi te weigeren, maar dat allereerst van requestrant gehoord „moest worden welke *schatting* hij genegen was voor het gebruik „der gronden op Obi der Regeering te betalen.”

„Kommentaar schijnt hierbij overbodig”, zegt de heer Elout terecht op blz. 21 van zijn laatst geschrift: „De handel op onze Groote Oost naar aanleiding der Amsterdamsche Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling”, (Amsterdam, J. H. de Bussy, 1883), waarop wij hieronder terugkomen. (§)

---

(\*) Het schijnt niet ondienstig hier te herinneren hoe die overtuiging, in de laatste jaren meermalen door velen uitgesproken, reeds voor vele jaren werd gekoesterd door een vorlicht man als de heer Sloet tot Oldhuis. Zie zijn nu nog lezenswaardig stuk: „De handel met Nederland op de Molukken”, in zijn „Tijdschrift voor Staathuishoudkunde en Statistiek”, deel IX, afl. 4, p. 53. Daarin wordt aangetoond wat de Molukken, behalve nagelen en notenmuskaat, konden voortbrengen, betoogd dat er Javaansche landbouwers heengevoerd moesten worden, dat Ambon eene hoofdmarkt kon worden, waar Nederlandsche opkoopters en debiteanten zich moesten vestigen, enz. Het artikel bevat onderscheiden wenken, waarvan ook nu nog met vrucht ware partij te trekken.

(§) Van wanneer dat antwoord was, blijkt niet duidelijk. De heer Kuipborst, die in zijn keurig stuk in „De Indische Gids” van September en October jl.: „Een korte terugblik op de Molukken en Noordwestelijk Nieuw-Guinea” op blz. 519 melding maakt van het in het Koloniaal Verslag van '79 voorkomende over een tweetal nog in behandeling zijnde verzoeken tot exploitatie van Obi, schijnt evenmin als wij in de volgende verslagen daaromtrent iets te hebben gevonden. Zou men zich bij het Departement van Koloniën over die... zonderlinge Indische

Door de ondervonden teleurstelling liet de heer Elout zich gelukkig niet uit het veld slaan.

In 1879 hierheen gekomen, gaf hij spoedig zijn geschrift uit, getiteld: „De oprichting eener nieuwe Oost-Indische Compagnie in Nederland.” Hij betoogde daarin de wenschelijkheid dat die Compagnie zich tot taak zou stellen de ontwikkeling der Buitenbezittingen te bevorderen, hetzij door de gegevens daaromtrent bijeen te brengen en de aandacht van anderen daarop te vestigen en te dienen tot bureau van informatie, hetzij door zelve zich aan het hoofd te stellen van industrieele ondernemingen of deze te steunen, hetzij door hier en daar goed georganiseerde groepen van ontginners heen te zenden. Die Compagnie zou het middenpunt zijn dat intellect, kapitaal en werkrachten te zamen bracht. Jongelieden, bereid hunne krachten aan de ontwikkeling der Buitenbezittingen te wijden, maar wien het aan kennis en kapitaal ontbrak, zouden zich met vrucht tot die Compagnie moeten kunnen wenden.

Dat stuk trok terstond veler aandacht. Het werd door ons besproken in „de Economist” van Januari 1880, door G., met minder waardeering van het goede dat er in lag, dan wij van dien bekenden bekwamen schrijver hadden verwacht, in het „Nieuws van den Dag” van 2, 3 en 5 Januari, in het „Vaderland” van 12 Januari, in „de Indische Gids” dier maand en van Maart, in het „Tijdschrift van Ned.-Indië” van Februari 1880 en in andere persorganen. In de vergadering van het Indisch Genootschap van 20 Januari 1880 werd den heer Elout de gelegenheid gegeven zijn denkbeeld: coöperatie in het belang van de ontwikkeling der Buitenbezittingen, nader te ontwikkelen en de daartegen ingebrachte bedenkingen te wederleggen. Het denkbeeld werd ook breedvoerig besproken op het in Juli 1880 te Groningen gehouden Nijverheids-Congres. Zie het Tijdschrift der Ned. Maatschappij van Nijverheid van September d. a. v.

Kon de heer Elout zich al niet in algeheele instemming verheugen, toch bleek overvloedig dat hij niet voor doove ooren had gepreekt.

De gelegenheid had hem echter ontbroken tot de zeer wenselijke nadere toelichting van zijn denkbeeld.

---

beschikking geschaamd hebben en ze dus maar liever onvermeld hebben gelaten?

Wij herinneren nog dat de Obi-eilanden sedert 1683 gouvernementsgebied zijn, zoodat geene overwegingen van politicken aard, geene onderhandelingen met inlandsche vorsten aan eene spoedige beslissing op aanvragen tot exploitatie in den weg staan.

Weldra toch was hij, nadat hij hier eenige mannen gevonden had bereid om met hem mede te werken tot de ontginning van een bepaald aangewezen deel der Buitenbezittingen, in het belang dier zaak weder naar Indië vertrokken. En „het Vaderland” van 5 October 1880 kon een brief van den heer Elout van 16 Juli mededeelen, volgens welken hij, zoo voor zich als voor een tweetal anderen, met den Sultan van het vruchtbare, aan kostbare bosschen en delfstoffen rijke eiland Batjan in de Molukken een contract had gesloten tot ontginning van de bosschen, delfstoffen en woeste gronden op dat eiland.

Over die veel belovende, van wakkeren ondernemingsgeest getuigende zaak, en over de na de goedkeuring der concessie hier te lande verspreide brochure: „Iets over het rijk van Batjan”, was sprake in de Koloniale Kroniek van Januari, Juni en Juli 1881, in het Tijdschrift der Ned. Maatschappij van Nijverheid van dat jaar, blz. 117 en 300, en in meerdere tijdschriften en dagbladen.

Hoe nauwkeurig de heer Elout was bekend geworden met het eiland, met welks exploitatie hij hoopte te zullen worden belast, bleek ten duidelijkste uit zijn uitvoerig „Journaal eener reis en bezoek aan de Batjan-eilanden, Juli—November 1880”, dat in 1881 in het „Tijdschrift voor Ned.-Indie” opgenomen en ook afzonderlijk verspreid werd en dat tal van belangrijke gegevens over de hulpbronnen van Batjan, de wijze hoe die te exploiteeren enz. bevat.

Vrij spoedig na Elouts terugkeer in het vaderland in 1881 werd door de concessionarissen nog eene brochure verspreid, getiteld: „Exploitatie van Batjan”, waarin zeer beknopt werd aangetoond wat het doel zou zijn der Batjan-exploitatie, en werden zij die zich aanvankelijk bereid hadden verklaard in de zaak deel te nemen uitgenoodigd te willen opgeven voor hoeveel aandeelen zij wenschten deel te nemen. De belangstelling onder de vrienden en bekenden der concessie-aanvragers was groot genoeg om eene openbare inschrijving van aandeelen onnoodig te maken. Blijkens de „Statuten der Naamlooze vennootschap „De Batjan-Maatschappij”, gevestigd te 's Gravenhage, volgens de acte harer oprichting den 15den October 1881 gepasseerd door Notaris A. G. Bodaan”, goedgekeurd bij Kon. besluit van 14 Nov. 1881 en opgenomen in de Ned. Staatscourant van 8 Januari 1882, is in het maatschappelijk kapitaal van f 2,400,000, verdeeld in 10,000 aandeelen van f 240, terstond deelgenomen voor drie seriën van 1000 aandeelen of f 720,000,

willende men, aangezien aanvankelijk geen grooter kapitaal noodig geacht werd, voor'shands geene meerdere aandeelen uitgeven.

In art. 23 dier statuten treffen wij eene bepaling aan, welke waarschijnlijk een uitvloeisel is der directe bemoeiingen van den heer Elout: de bepaling namelijk, dat de ambtenaren verplicht zullen zijn een deel hunner jaarwedden te beleggen in aandeelen der Maatschappij, die, op naam gesteld, in bewaring moeten blijven bij de Maatschappij, tot zij van hunne gestie décharge zullen hebben bekomen. In zijne brochure: „Eene nieuwe Oost-Indische Compagnie”, had toch de heer Elout het op zich zelf juiste denkbeeld aanbevolen ambtenaren bij industrieele ondernemingen laag te bezoldigen, maar hun hooge percenten in de winsten toe te kennen, ten einde daardoor het belang der ambtenaren te vereenzelvigen met dat der maatschappij, welke zij dienden. Het mag echter worden betwijfeld of dat denkbeeld in het bedoelde artikel juist is uitgedrukt, daar de vraag kan worden gedaan of de tractementen zoo ruim zijn dat kapitalisatie van een deel daarvan kan worden bevolen?

Zeer spoedig na het tot stand komen der maatschappij keerde de heer Elout naar Indië terug.

Natuurlijk had hij, die door zijne persoonlijke bemoeiingen de concessie verkregen had, die Batjan, waar hij lang had vertoefd, kende als geen ander, die zich hier te lande voor het tot stand komen der zaak vele moeite had gegeven, mogen verwachten aan het hoofd der onderneming in Indie te worden gesteld. Hij zou er naar hebben gestreefd zijne theorien zooveel mogelijk op Batjan in toepassing te brengen, die onderneming tot een model voor dergelijke ondernemingen te maken, daadwerkelijk te toonen met hoeveel vrucht tot ontginning der Buitenbezittingen kon worden gewerkt. Ik houd mij overtuigd dat velen, die hun geld in deze zaak staken, het deden in de overtuiging dat Elout, de eigenlijke schepper der Batjan-maatschappij, de man die door zijne geschriften getoond had zulke gezonde denkbeelden omtrent de ontginning der Buitenbezittingen, van Batjan in het bijzonder, te hebben, aan het hoofd der zaak zou komen. Het mocht niet wezen. Anderer invloed wist te bewerken, dat niet Elout, maar de gepensioneerde kolonel van het Indische leger de Rochemont, van wien men wist dat hij een kundig officier en goed schrijver was, maar van wien niet bekend was dat hij de speciale hoedanigheden bezat om aan het hoofd te komen eener nieuw opgerichte cultuur- en handelszaak, tot Hoofd-administrateur op Batjan werd benoemd. Wel werd Elout,

bij de oprichting der maatschappij tot eersten commissaris hier to lande benoemd, als vertegenwoordiger van het bestuur naar Indië afgevaardigd, maar met het eigenlijk beleid der zaken op Batjan had hij kennelijk niet te maken.

De gevolgen dier eerste gewichtige daad van het bestuur der nieuwe maatschappij zijn bekend.

Het is bekend hoe warm Elout's streven door de Maatschappij van Nijverheid, inzonderheid door haar ijverigen secretaris van Eeden, zelf zulk een warm strijder voor de ontwikkeling der Buitenbezittingen, was toegejuicht. In zijn in 1882 uitgebracht Verslag over het Koloniaal Museum had hij dan ook met ingenomenheid de oprichting der Batjan-maatschappij vermeld en gezegd (Tijdschrift dier Maatschappij blz. 206): „de heer Elout, wiens streven in onze Maatschappij zoo herhaaldelijk is toegejuicht, is thans zelf in Indië aan het hoofd der onderneming werkzaam en zijn bekende geestkracht is een waarborg dat die onderneming zal slagen.” Dit gaf den heer Elout aanleiding tot zijn brief, dd. Ternate 10 September 1882, opgenomen in de November-aflevering van dat Tijdschrift, blz. 378, waarin hij eerst zegt dat hij niet door het bestuur der Batjan-maatschappij aan het hoofd der onderneming in Indië werd geplaatst, maar als vertegenwoordiger des bestuurs naar Indië afgevaardigd, „niettegenstaande onze zienswijzen over exploitatie niet harmonieerden.” Hij vervolgt dan aldus: „Dewijl ook na mijn aankomst in Indië mijne vertoogen de goedkeuring mijner vroegere mede-oprichters niet konden wegdragen en ik na eenige maanden verblijf alhier zag dat mijne opvatting over de te volgen richting te veel verschilde met de vroeger door mij aangegeven denkbeelden, heb ik mijn ontslag meenen te moeten verzoeken uit elke betrekking in de Batjan-maatschappij. Mijne vrijheid hoop ik alsnu weder te besteden in het opsporen en grondiger nagaan dier vele bronnen van nijverheid, die onze rijke buitenbezittingen zoo ruimschoots aanbieden.” Men ziet het, in dien zoo waardigen brief wordt geen enkele klacht geuit. Slechts spreekt er, voor wie tusschen de regels weet te lezen, een gevoel van teleurstelling uit over de ondervonden miskenning; maar tevens blijkt er uit dat Elout's geestkracht onverdoofd bleef en hij werkzaam zou blijven voor de ontwikkeling der Buitenbezittingen. Men ziet er tevens uit dat een der eerste gevolgen van de eerste gewichtige bestuursdaad der Batjan-maatschappij was, dat de man, aan wien zij in de eerste plaats haar ontstaan te danken had, die door langdurig plaatselijk onderzoek

haar ontstaan voorbereid had, die beter dan wie ook wist wat met goed beleid van Batjan te maken was, zich genoopt vond zich aan alle bemoeienis met die zaak te onttrekken. Een ander gevolg dier bestuursdaad was, dat men weldra in de Indiësche en Nederlandsche dagbladen kon lezen dat de heer de Rochemont het met zijn onderhebbend personeel niet kon vinden, op ondoelmatige wijze te werk ging, te groote uitgaven en onnoodige benoemingen deed, enz., en dat de Directeur der maatschappij in Nederland, de oud-resident van Ternate van der Crab, zich genoopt vond plotseling naar Indië te vertrekken ten einde orde op den gang van zaken te stellen.

Intusschen had Elout weder een schoon bewijs van zijn edel, onbaatzuchtig karakter gegeven. Vernemende dat de door den hoofdadministrateur gedane benoeming van een hoog bezoldigden handelsagent der Maatschappij te Ternate door het hoofdbestuur niet was goedgekeurd en nietig verklaard, verklaarde hij zich bereid die betrekking tijdelijk zonder eenige bezoldiging, tot dat een ander kon zijn benoemd, waar te nemen.

De reis van den heer van der Crab had ten gevolge dat de heer de Rochemont werd ontslagen en dat de heer Elout, zij het dan ook aanvankelijk nog slechts als waarnemend hoofdadministrateur, kwam op de plaats, welke hij, volgens ons en veler inzien, van den aanvang af had had behooren te bekleeden. Intusschen waren vele duizenden nutteloos uitgegeven en was een kostbare tijd verloren gegaan.

Wat Elout gedurende de weinige maanden dat hij aan het hoofd der zaken op Batjan stond, heeft kunnen uitrichten, zal waarschijnlijk blijken uit het eerstvolgend jaarverslag dat aan de aandeelhouders zal worden aangeboden. (\*) Op dit oogenblik weet men nog slechts dat hij met grooten ijver werkzaam was om de onderneming op den goeden weg te helpen en vruchten te doen dragen. Het mag slechts worden vermoed dat zijn ijver en te weinig

---

(\*) Of daaromtrent iets gezegd is in het op de algemeene vergadering der Batjau-maatschappij van 28 Juni uitgebracht eerste jaarverslag blijkt niet uit het uittreksel uit dat verslag, opgenomen in het in October verschenene no. 4 van deel VII van het „Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap“, „Mededeelingen“, blz. 110. Uit dat stuk ziet men o. a. dat reeds heel wat cacao, koffie enz. was geplant, dat, een belangrijk iets, gom-elastiekboomen op Batjan in groote hoeveelheden zijn gevonden, dat reeds eene tamelijke hoeveelheid gom-copal was aan de markt gebracht, dat de handel voordeel beloofde en dat over een voldoende aantal van Java, Gorontalo enz. aangevoerde arbeiders kon worden beschikt.

zorg voor zijne gezondheid hem de doodelijke ziekte op den hals haalde, waaraan hij op 29 Augustus bezweek en waarvan het telegrafisch bericht op 26 September zijne hoogbejaarde ouders, zijne zusters en zijn eenigen broeder bereikte.

Is zijn dood in de eerste plaats te betreuren voor zijne betrekkingen en voor de Batjan-maatschappij, voor welke belangen hij met de meest volkomen toewijding en met den grootsten ijver werkzaam was en in wier welslagen hij zijne levenstaak zag, zijn heengaan op jeugdigen leeftijd, alvorens hij nog ten volle had kunnen toonen wat in hem zat, waartoe hij in staat was, rekenen wij ook een verlies voor Ned.-Indië en voor Nederland. Had hij de Batjan-maatschappij spoedig tot bloei kunnen brengen, kunnen bewijzen dat zijne denkbeelden hoe zulk eene onderneming spoedig vruchten te doen dragen de ware waren, waarschijnlijk zou hij spoedig navolgers hebben gevonden, zou zijn voorbeeld anderen aangespoord hebben in denzelfden geest werkzaam te zijn. Tot verwezenlijking van zijn lievelings denkbeeld: ontwikkeling der Bultenbezittingen, ware dan voortdurend gestroefd.

Dat hij steeds met dat denkbeeld bezielde was, steeds op dat aanbeeld klopte, bewijst zijn jongste geschrift: „De handel op onze Groote Oost naar aanleiding der Amsterdamsche Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling”, waaruit boven reeds eene zinsnede werd aangehaald en waarover we nu nog, ten einde Elout's streven te doen kennen, een enkel woord wenschen te zeggen.

Even als zeer vele anderen in Indië, ontving Elout van het „Comité tot bevordering van particuliere inzendingen op de Amsterdamsche Tentoonstelling” eene uitnoodiging tot het inzenden van voorwerpen voor die Tentoonstelling. Hij antwoordde in Oct. 1882 daartoe niet in staat te zijn; hij was toen geheel buiten betrekking; hij dacht er een oogenblik aan aan het Comité een opstel aan te bieden over de mogelijke ontwikkeling van den handel in den Ooster-Archipel, maar begreep dat het niet op den weg van het Comité lag voor het drukken van zoodanig stuk te zorgen. Aangezien te Ternate geene drukkerij bestaat en het stuk dus niet onder zijn oog gedrukt kon worden, zond hij, na er in Dec. 1882, kort voor zijne optreding aan het hoofd der Batjan-zaak n. f., de laatste hand aan te hebben gelegd, het ter uitgave naar Nederland. Het werd opgenomen in „De Indische Gids” van Juli 1883 en tegelijkertijd afzonderlijk uitgegeven.

Daarin wordt de onvoldoende toestand van den kleinhandel in de Buitenbezittingen geschetst en onderscheiden middelen aange-



geven hoe daarin verbetering te brengen. Kapitaal en ondernemingszucht ontbreken nog te zeer. Het eerste wellicht nog meer dan het laatste. Macassar, de Ned. Handelmaatschappij, handelsbanken enz. moeten dat verschaffen en zullen er groote voordeelen mede behalen. Macassar moet meer en meer de stapelplaats van den handel op de Buitenbezittingen worden en zorgen dat niet telkens Singapore het de loef afsteekt. Van groote cultuur- of handelmaatschappijen is minder heil te verwachten dan van tal van kleine ondernemingen en handelsfactorijen, uitgaande van personen goed met plaatselijke toestanden bekend. Het bestuur moet er toe medewerken de inlandsche volken zoowel in hun eigen belang als in dat van Nederland tot handel- en cultuurdrijvende volken te vormen. Er wordt op gewezen hoe de heer Riedel in deze richting werkzaam was als assistent-resident van Gorontalo, welk gewest hij tot groote ontwikkeling wist te brengen, als resident van Timor, thans van Amboina. (\*) Ware hij langer op Timor gebleven, wellicht had de inlandsche bevolking daar eerlang een even bloeiende vrijwillige koffiecultuur tot stand gebracht als tot onze beschaming op het Portugeesch gedeelte van dat eiland bestaat.

Met het oog op de wenschelijkheid dat in elk gewest een middenpunt zij, waar steeds inlichtingen kunnen worden bekomen betreffende handel en nijverheid, meent Elout (blz. 14) dat de in 1882 overal gevormde en met ijver arbeidende Tentoonstellingscommissien als permanente Handelscommissien zouden behooren in stand te blijven op alle plaatsen waar geen Kamers van koop-handel gevestigd waren. Een goed, practisch denkbeeld, dunkt ons. Hij vraagt nog geene afgevaardigden voor de buitenbezittingen, als de Portugeesche koloniën hebben, „slechts plaatselijke commissiën, die, degelijk samengesteld, een recht van medespreken zouden erlangen om voor de handelsbelangen der residentie op te treden.”

In het tweede gedeelte van zijn opstel zegt Elout, blz. 15: „Het Tentoonstellings-programma opent geen rubriek voor het streven van Nederlandsche instellingen of wel van particuliere personen in ons vaderland, die, hoewel nimmer Indië bezocht hebbende, zeker met niet minder toewijding hun werken en streven

---

(\*) Zoo kon Elout nog in Dec. '82 schrijven. Men weet dat die uitstekende, energieke, van belangstelling voor de inlandsche bevolking blakende ambtenaar sedert werd gepensionoerd. Was de heer Riedel, even als de onlangs gepensionoerde resident van Cheribou Faes, een andere strijder voor de belangen van den inlander, ook wellicht te onafhankelijk van karakter en daardoor onaangenaam aan de rustige rustige ambtenaren te Fatavia?

ter bevordering van Indië's belangen hebben aangewend. Een eerezuil, hun namen en werken vermeldende, mocht allerminst in de Tentoonstellingszalen ontbreken. Zonder hunne werkdadige kracht, telkens weder van Holland uitgaande, ware voor Indië geen vooruitgang te hopen."

Vervolgens wordt mededeeling gedaan van een schrijven der Maatschappij van Nijverheid van 3 Nov. 11., „getuigende van het onvermoeide streven dier Maatschappij voor onze nijverheidsbelangen in Indië, hem kennis gevende van het volgende voorstel van het Nijverheidscongres in Juli te Groningen gehouden: „Het ligt op den weg van de „Ned. Mij ter bevordering van Nijverheid” omtrent het voorstel-Elout (de oprichting eener nieuwe Oostindische Compagnie bedoelend) meerder licht te verspreiden door opname van diens brochure in het Tijdschrift der Mij en door den heer Elout uit te noodigen om nader de middelen aan te wijzen waardoor eene dergelijke onderneming tot stand kan worden gebracht”, wordende hij ten slotte tot het doen van nadere mededeelingen uitgenoodigd.

Dan volgt eene gedeeltelijke beantwoording van dat voor Elout vleidend schrijven. De meening wordt nogmaals uitgesproken dat, uithoofde van den achterlijken toestand der volkeren in onze Buitenbezittingen, in 't algemeen voor het oprichten door particulieren van cultuur-ondernemingen in 't groot thans het oogeblik nog niet gekomen schijnt. „De lage trap, waarop de landbouw dier inlanders nog staat, hun ongewoonte tot elken geregelden arbeid, wijzen voor het kapitaal in de allereerste plaats niet cultures, maar den handel aan als het geschiktste middel tot ontwikkeling dier streken.” Voor cultuurondernemingen zou in den regel het kostbare invoeren van koelies uit Java, China of Britsch-Indië noodig zijn. Wanneer echter eenmaal de handel tot hooger ontwikkeling zal zijn gekomen, meerder beschaving zal hebben gebracht, meerder behoeften zal hebben doen ontstaan, dan zullen zich daarnaast de cultures door het particulier initiatief van zelfontwikkelen zoo zij, een noodzakelijke vereischte, door credietinstellingen worden gesteund.

Elout meent dat eene nadere ontwikkeling door hem van zijn denkbeeld eigenlijk overbodig is na de degelijke bespreking der quaestie op het Nijverheidscongres in 1882, waar de heer C. Bosscher op uitstekende wijze het volgende punt inleidde: „Bij de toenemende zucht om de Nederlandsche koopvaardij en den handel op Ned.-Indië te herstellen, wordt de bespreking voorgesteld van het denkbeeld om op verschillende punten van den Ned.-

Indischen Archipel handelskantoren te vestigen en worden mededeelingen gevraagd omtrent de plaatsen, waar zulke vestiging voordeelen zou kunnen beloven."

Elout acht het wenschelijker — eene meening die wij, wellicht omdat ons handelsgeest te zeer ontbreekt, niet geheel deelen, — die plaatsen te bespreken met personen of handelshuizen, genegen hunne zaken in die richting uit te breiden, dan ze openlijk te noemen.

Als navolgingswaardig voorbeeld van de wijze waarop handelsfactorijen moeten gesticht worden, wijst hij vervolgens met eenige uitvoerigheid op den arbeid van Vosmaer in 1830 in de Kendari-baai (Z. O. Celebes).

Ten einde te doen zien hoe geheel anders de Indische regeering van 1830, „die Vosmaer's streven steunde door daaraan een ambtelijk karakter te verbinden”, handelde dan de tegenwoordige, deelt hij vervolgens het boven reeds vermelde antwoord mede dat hij ontving, toen hij zich in 1878 met een verzoek betreffende de ontginning der Obi-eilanden tot de regeering wendde. Daarbij deelt hij tevens mede (blz. 21) voor diezelfde Obi-eilanden een contract gezien te hebben, jaren geleden van regeeringswege opgemaakt en den aanvrager aangeboden, waarbij de regeering niet alleen aanbod voor een aanmerkelijk bedrag deel te nemen in het maatschappelijk kapitaal, maar allen mogelijken anderen steun van dergelijken aard te zullen geven, b. v. vrijdom van belasting gedurende de eerste 10 jaren.

Dus, voor 50 jaren ondersteunde de Indische regeering het streven van een pionier als Vosmaer door daaraan een ambtelijk karakter te verbinden; voor 20 jaren verklaarde zij zich bereid soortgelijk streven op geldelijke en andere wijze ruim te steunen; en thans is hare eerste vraag: welke schatting zijt gij bereid te betalen?

Dat is teruggang, helaas! geen vooruitgang.

Zeer terecht, onzes inziens, beantwoordt Elout vervolgens ontkenkend de vraag, of de regeering soortgelijke cultuur- en handelsondernemingen geldelijk moet steunen of aan hare hoofden ambtelijke titels geven. Zij bewijze slechts, door hulp en tussenkomst waar noodig, haar welslagen oprecht te wenschen.

Krachtig dringt hij, blz. 24, er nogmaals op aan dat vóór alles de credietinstelling noodig is om de Buiten-bezittingen tot ontwikkeling te brengen. Ondernemingszucht en zaakkennis, meent hij, wordt er reeds genoeg gevonden, maar het kapitaal ontbreekt.

„Macassar is de plaats van waar de kracht moet uitgaan tot

ontwikkeling der omliggende landschappen." Wij herinneren er aan hoe een andere ijveraar voor de ontwikkeling der Buitenbezittingen, de heer van Musschenbroek, ook meermalen wees op de beteekenis die Macassar reeds heeft, maar nog in veel grooter mate moet bekomen, als middenpunt, als stapelplaats voor het handelsverkeer der Buitenbezittingen. Door de energie der Singapoorsche kooplieden is Singapore dat nu veel meer. Het hangt van onze energie af Macassar te maken tot wat het van nature bestemd schijnt te zijn: het emporium van den handel in den Ooster-archipel.

Daartoe is in de eerste plaats noodig, iets dat tot nu toe geheel verzuimd is, (blz. 28), dat de Macassaarsche handelshuizen filiaalhuizen oprichten op de hoofdplaatsen der Molukken.

Niet minder noodig is dat Macassar zijn afkeer van het Chineesch element late varen en, op het voorbeeld van Singapore, er integendeel zijn voordeel mede doe. „Al is in Singapore het Chineesche element nog zoo overheerschend, de Europeesche handelaar verliest daardoor niet. Naarmate de Chinees meer produceert, doet eerstgenoemde als intermediair tusschen hem en Europa—Amerika grootere zaken." Bovendien, „in een land als Ned.-Indië, waar de Europeaan niet van zijn handenarbeid kan leven", niet zelf den grond kan bebouwen, de mijnen ontgiunen enz., „moest men het als een voordeel beschouwen naast zich een energiek ras te hebben, dat zulks wel kan." (Blz. 27.)

Na nog melding te hebben gemaakt van enkele concessie-aanvragen, welke van eenigszins ontwaakten ondernemingsgeest getuigen, eindigt Elout met deze woorden: „Macassar moet de plaats worden, waarop de Nederlander eenmaal met evenveel trots zal wijzen als de Engelschen op hun Singapore. Om den handel, den scheepsbouw, de nijverheid van Macassar een niet minder belangrijke plaats te doen innemen als daar zullen ruime kapitalen gegeven moeten worden. Door eene verstandige en ontwikkelde wijze van beleggen zal aan den omliggenden archipel een rusteloze ondernemingsgeest worden medegedeeld, waarvan Macassar het centrum zal uitmaken en zodoende voor zich zal verwerven de oude suprematie, den handel op onzen „Grooten Oost." "

Wij besluiten onze bespreking van Elout's laatste publiek gemaakte pennevrucht met het uitspreken der meening, dat hij door het schrijven van dat stuk weder eene goede daad heeft verricht, op nieuw heeft bewezen hoezeer de ontwikkeling der Buitenbezittingen hem ter harte ging.

Is het niet geheel tegen te spreken dat zijne denkbeelden sedert '79 wel eenige wijziging schijnen te hebben ondergaan, (iets dat volstrekt niet tegen hem zou bewijzen), dat hij destijds schier alles van ééne groote krachtige maatschappij scheen te willen doen uitgaan en op het laatst van 1882 meer heil scheen te verwachten van vele partieele, maar met beleid opgezette ondernemingen, het is evenmin tegen te spreken dat zoowel zijne brochure van '79 als die van '83 tal van nuttige wenken voor de ontwikkeling der Buitenbezittingen bevat en hij zich door deze en andere stukken en door zijn groot aandeel in het ontstaan der Batjan-maatschappij eene eereplaats verworven heeft onder de strijders voor die ontwikkeling.

Het doel dezer regelen was aanvankelijk enkel eene korte hulde te brengen aan de nagedachtenis van den édelen, te vroeg ontslapen MAURITS ELOUT. Al schrijvende zijn wij er onwillekeurig toe gekomen, vooral naar aanleiding van zijn laatste geschrift, te doen uitkomen hoe hij, ook na het tot stand komen der Batjan-maatschappij, de eerste practische vrucht van zijn streven, voor de ontwikkeling der Buitenbezittingen in het algemeen bleef ijveren, hoe hij niet moede werd, ook onder beslommeringen en teleurstellingen van allerlei aard, zijne landgenooten te wijzen op den rijken, nog schier onontgonnen schat, in die Buitenbezittingen gelegen, wenken te geven hoe die te ontginnen.

Teleurstellingen werden hem niet gespaard. Voor zijn gevoel moet het zeer grievend zijn geweest, dat aanvankelijk niet hij maar een ander, aan de wording dier zaak geheel vreemd, aan het hoofd der zaken op Batjan werd geplaatst. En toch, zijn waardige, in het Tijdschrift der Maatschappij van Nijverheid opgenomen brief, waaruit hierboven een gedeelte werd overgenomen, bewijst het, geen woord van klacht kwam over zijne lippen, en hij gordde zich terstond aan om, zoo mogelijk, weder andere soortgelijke ondernemingen op touw te zetten. Van zijn edel, onbaatzuchtig karakter gaf hij in dien tijd nog een ander schoon bewijs, door zich gelijk boven reeds werd medegedeeld, na de nietigverklaring in Nederland eener door den hoofdadministrateur op Batjan gedane benoeming tot bezoldigd Handelsagent der Batjan-maatschappij te Ternate, en niettegenstaande hij zich van die maatschappij geheel had losgemaakt, zich bereid te verklaren de functien van handelsagent kosteloos op zich te nemen tot tijd en wijle daarin definitief zoude worden voorzien.

Na de aanvankelijk ondervonden teleurstelling moet het streefend voor Elout's gevoel zijn geweest dat de reis van den heer van der Crab naar Batjan ten gevolge had dat hij weldra, eerst voorloopig, spoedig echter definitief op de plaats kwam, welke hij zich van de oprichting der Batjan-maatschappij af had mogen vleien dat de zijne zijn zou. Zijne innige overtuiging omtrent de levensvatbaarheid der zaak, zijne volkomen toewijding aan die zaak, zijn ijver, zijne zaakkennis, zijne strikte eerlijkheid en groote onbaatzuchtigheid, dat alles waren waarborgen dat de Batjan-maatschappij onder zijne krachtige leiding zich spoedig in grooten bloei zou mogen verheugen, en dat hij niets verzuimd zou hebben wat kon strekken om het bewijs te leveren dat hij niet te onrechte groote verwachtingen omtrent die onderneming had opgewekt.

Het zij dan ook nogmaals herhaald dat Elout's vroegtijdige dood voor die maatschappij een zeer groot, zeer moeilijk te herstellen verlies is. Niet minder achten wij zijn heengaan een bepaald verlies voor Indië. Het betrekkelijk vele dat door hem in zijne drie of vier laatste levensjaren, toen zijne denkbeelden daaromtrent meer tot rijpheid waren gekomen, voor de ontwikkeling der Buitenbezittingen is gedaan, mag doen vermoeden hoeveel nog van hem in die richting ware te wachten geweest, zoo hem een langer leven ware gegund.

Indië, en Nederland niet minder, heeft behoefte aan mannen als MAURITS ELOUT was, mannen die aan den wil om iets goeds, iets nuttigs tot stand te brengen, de overtuiging paren dat zij het kunnen doen en de noodige geestkracht om in die richting werkzaam te blijven en zich niet door aanvankelijk ondervonden teleurstellingen uit het veld te laten slaan.

Wat in een ieder te prijzen zou zijn geweest, het warm blijven ijveren voor denkbeelden van welker deugdelijkheid men overtuigd is, was het bij hem nog meer dan bij vele anderen, omdat hij, zoon van bemiddelde ouders, niet naar Indië had behoeven te gaan om zich een levensonderhoud te verzekeren. Hij ging er heen uit ondernemingszucht en omdat hij daar een ruimer werkkring hoopte te vinden dan hem hier waarschijnlijk te wachten stond. Eenmaal daar zijnde, leerde hij weldra inzien hoeveel partij te trekken ware van de steeds te zeer veronachtzaamde Buitenbezittingen, en scheen hij het nu als zijne levenstaak te beschouwen het zijne bij te brengen om die schoone gewesten tot ontwikkeling te brengen.

Wat hij in die richting deed, moge in dankbare herinnering

blijven, ook al betreuren wij het diep dat het hem niet gegeven is geworden nog veel meer te doen, meerdere vruchten van zijn streven te zien.

Voor zijne betrekkingen, die zijn verlies betreuren, moge het althans eenige troost zijn dat zeer velen hun leedwezen deelen, dat velen getuigen: in MAURITS ELOUT ging een edel mensch, een nuttig lid der maatschappij te loor.

Hier te lande was hij aan betrekkelijk weinigen bekend. Als jong mensch van hier vertrokken, kwam hij gedurende de maanden die hij in '79 en '82 hier doorbracht, hoofdzakelijk slechts in aanraking met personen die hij over zijne plannen tot ontwikkeling der Buitenbezittingen te spreken had. Maar hun, die toen, als schrijver dezes en andere belangstellenden in ons schoon Insulinde, het voorrecht hadden hem te leeren kennen, boezemde hij eerbied in door den ernst van zijn karakter, de warmte zijner overtuiging, den ijver waarmede hij bezield was voor hetgeen hij kenelijk als zijne levenstaak beschouwde: in Nederland en Ned.-Indië de overtuiging te vestigen dat in de Buitenbezittingen een schat verborgen ligt, welke Nederlands plicht en belang gebieden niet langer onontgonnen te laten.

Dat zulk een man, die eigenlijk eerst had kunnen beginnen te toonen wat in hem zat, ons door een vroegtijdigen dood is ontvallen, rekenen wij een bepaald verlies voor Nederland en voor Indië.

En gaarne maken wij ten slotte tot de onze de welsprekende woorden, waarmede de heer P. N. Muller, in „De Gids” van October, na, in zijn artikel: „In- en uitwendige grootheid”, met ingenomenheid van Elout's pogen in geschrift en daad melding te hebben gemaakt, in een Naschrift het volgende zegt:

„Helaas! die lofredde is tot lijkredde geworden. Wat ik als dankbare groet aan hem had willen overbrengen, bereikt hem niet meer. Maar te minder mag daarom hier ter plaatse het woord van afscheid ontbreken, als een bewijs dat zij blijven voortleven, al is 't dan ook alleen in onze herinnering, die hunne krachten niet besparen voor eigen voordeel of genot, maar besteden voor den bloei en de welvaart van het land, waartoe zij 't een eer rekenen te behooren, en dat hun verlies smartelijk gevoelt.”

4 Oct. 1883.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

OPG AVE van de laagste en hoogste koersen aan de beurs te Amsterdam.

		1882.		JULI 1883.		AUGUSTUS.		SEPTEMBER.	
		L.	H.	L.	H.	L.	H.	L.	H.
		<b>Binnenlandsche Fondsen.</b>							
Nationale Schuld.	2½	65½	68½	65½	66½	66½	66½	63½	66½
" "	3	78½	83	78	78½	78	78½	76½	78½
" " Oblig. 1878	4	100½	103	100½	101½	100½	101½	100½	101½
" " " 1883	3	100½	103½	100½	101½	100½	101½	100½	101½
" " " A. S.	3½	94½	97½	93½	94½	94	94½	94	94½
Amsterdam Oblig.	3½	90½	93½	91	"	91	91½	91½	"
" " f 100 P. L.	3	107½	116½	112½	113	107	113	108	109½
Aand. Nederl. Bank.		265	291	252	"	249	252	249	250
" Ned. Handeĳnk (op reųc.)		102½	116½	104½	106½	104½	105½	104½	108½
" Amsterd. Bank.		125	132	129	129½	128½	"	127½	128½
" Kas-Vereeniging.		140	150	137½	"	137	137½	136	137
" Ned. Indische Handelsb.		110	122	112	114	113½	114½	109½	111½
" Koloniale Bank		87½	99	97½	98	97	97½	95	96½
" Rott. Int. Cr. & H. Ver.		109½	124	111½	112½	110½	111½	111½	112½
" N. Afrik. H. V.		190	270	143½	148	142	144	144½	155
" Stoomv. Mĳ Nederland.		103	120	100½	101½	98	100½	93½	97
" Kon. Stoomboot Maatschĳ.		85	105½	86½	89½	84½	84½	84	84½
" Stoomv. Mĳ Zeeland. Prefd.		93	100	96½	96½	96	98	98	98½
" Holl. Spoorweg Mĳ		140	152	152½	153½	152½	153	152	153½
" Ned. Rĳjn Spoorweg Mĳ.		131½	152	115½	127	118½	121	116½	120
" Mĳ Expl. St. Sp.		111½	120½	116	117	117	117½	116	116½
" Ned. Centraal Spoorw. Mĳ.		31½	50½	38½	40½	38½	41	38½	41½
" Ned. Ind. Sp. Mĳ.		141½	152	153½	155	153½	155	153	155
" Amst Omnibus Mĳ.		184	205	237½	245	245	250	242	245
Oblig. Nederl. Ind. Handelsb.	4	92	95	94	"	94	"	93½	"
" Stoomv. Mĳ Nederland.	4	92½	96	95	96	96	"	93½	"
" Holl. Spoorweg Mĳ.	4	98½	101	99	"	99	"	99	"
" Ned. Rĳjnspoorw. Mĳ.	4	99½	100½	98	"	97	98	97	98
" Expl. St. Sp. Mĳ.	4	99	99½	98	"	"	"	"	"
" Centraal Sp. Mĳ (gest.)		65½	77	67	69½	65½	68½	66½	69
" Bortel-Wesel le H.	5	46½	52	"	"	"	"	"	"
" Gem. Crediet P. L.	3	94	97	94½	96½	94½	95½	94	95
Paubrievan Nat. Hyp. B.	4	99	100	99	99½	99	99½	99½	"
" " " "	4½	100	102½	100½	101½	101	101½	101	101½
Belgie. Obligatiĳn.	2½	65½	68	66½	"	66	66½	65½	66½
Frankrijk. Bew. v. Inschr.	3	76½	81½	"	"	75	76½	"	"
Hongarije. Goudleening.	5	73	82½	82½	84	82½	84½	80½	83½
" " "	4	69½	76	74½	75½	74½	75½	72½	74½
Italie. Leening 1881.	5	80½	88	85½	87	85½	87	85½	86½
Oostenrijk. Pap. rente M/N.	5	59½	65½	65½	66½	65½	66½	64½	65½
" " Zilv. " J/J	5	61½	66½	66½	67	66½	67½	65½	66½
" " Goudrente.	4	76½	81	83	83	83½	83½	82½	83½
Portugal. Buit. Schuld	3	51½	54	52	53½	52½	53	52½	53
" " 1881.	5	88½	92½	90	90½	90½	90½	90½	90½
Pruissen. Oblig.	4	99½	101½	101½	101½	100½	101	101½	"
Rusland. Oblig. Hope 1798.	5	94½	99	98½	99½	98	99½	97½	98½
" " 5de S. 1854.	5	53½	58	55½	55	55	55½	55½	55½
" " 6de " 1855.	5	74	81	78	79	78	79	77	78
" " 1866 f 1000.	3	89½	97½	96½	97	95	97	95	97
" " 1873 £ 100.	5	81½	87	85½	87	86	87	85	86
" " 1877 " 100.	5	84	90	92½	93	92½	93	91	92
" " 1860 " 100.	4½	78	86	84	86	85	86	85	86
" " 1875 " 100.	4½	72½	79	78	79	78	80	78	79
" " 1867—1869.	4	71½	78	76	77	77	78	77	77
" " 1880.	4	64	69	68	69	68	69	67	68
" " Oostersche L.2S.	5	50½	56	54	54	54	55	54	54
Spanje Perpetuelle Schuld.	4	57	62	59	61	54	60	53	55
Turkije. Oblig. 1865	3	8	13	8	11	11	11	10	10
" " Spoorw. L. 3.	5	9	15	11	11	11	11	11	11
Egypte. Oblig. 1876.	4	46	72	68	74	69	72	69	71
" " " "	5	72½	93	92	93	"	"	92	94
<b>Buitenlandsche Staatsfondsen.</b>									



OPG AVE van de laagste en hoogste koersen aan de beurs te Amsterdam

		1882.		JULI 1883.		AUGUSTUS.		SEPTEMBER.		
		L.	H.	L.	H.	L.	H.	L.	H.	
Brit. Staatsf.	Brazilië. Oblig. 1865.	5	97 $\frac{1}{4}$	101 $\frac{3}{4}$	100 $\frac{3}{4}$	101 $\frac{3}{4}$	100 $\frac{3}{4}$	101 $\frac{1}{2}$	99 $\frac{1}{2}$	101 $\frac{1}{2}$
	Columbia. " "	4 $\frac{3}{4}$	26 $\frac{1}{8}$	36 $\frac{1}{2}$	28 $\frac{1}{8}$	30 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{1}{2}$	30	25 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{9}{16}$
	Mexico. " 1851.	3	19 $\frac{1}{4}$	26 $\frac{1}{2}$	28 $\frac{3}{4}$	31	26 $\frac{3}{4}$	29 $\frac{1}{2}$	24 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{1}{2}$
	" " 1864.	3	8 $\frac{1}{2}$	15 $\frac{1}{2}$	16 $\frac{1}{2}$	18 $\frac{3}{4}$	14 $\frac{7}{16}$	17 $\frac{1}{2}$	14 $\frac{1}{2}$	15 $\frac{3}{8}$
	Ecuador. " "	1	10 $\frac{1}{2}$	15 $\frac{3}{4}$	9 $\frac{3}{4}$	9 $\frac{3}{4}$	9	9 $\frac{1}{2}$	8 $\frac{3}{4}$	8 $\frac{3}{4}$
	Venezuela. " 1881.	3	32 $\frac{1}{2}$	39 $\frac{3}{4}$	35 $\frac{1}{8}$	36 $\frac{3}{4}$	33 $\frac{3}{4}$	35 $\frac{3}{4}$	33 $\frac{3}{4}$	35 $\frac{3}{4}$
	Peru. " 1870.	6	11 $\frac{1}{2}$	21	15 $\frac{3}{4}$	17 $\frac{1}{4}$	15 $\frac{3}{4}$	16 $\frac{1}{2}$	14 $\frac{1}{2}$	15 $\frac{1}{2}$
	" " 1872.	5	8 $\frac{3}{4}$	15 $\frac{3}{4}$	11 $\frac{1}{8}$	12 $\frac{3}{4}$	10 $\frac{3}{4}$	11 $\frac{3}{8}$	10 $\frac{1}{2}$	11
	Duitschland. Aand. Rijksbank.		146 $\frac{1}{2}$	151	149	149 $\frac{1}{2}$	149	»	149	»
	Oostenrijk. " O. H. bank.		113	121 $\frac{1}{4}$	117 $\frac{1}{2}$	118 $\frac{1}{2}$	118	118 $\frac{1}{2}$	117 $\frac{3}{4}$	118 $\frac{1}{4}$
Rusland. Paudbr. Hyp. bank.	5	74	81	81	82 $\frac{1}{2}$	81 $\frac{1}{2}$	82 $\frac{1}{2}$	80 $\frac{1}{2}$	81 $\frac{3}{4}$	
Hongarije. Oblig. Theisz Sp.	5	82 $\frac{1}{2}$	86 $\frac{1}{2}$	85 $\frac{1}{2}$	86 $\frac{1}{2}$	84 $\frac{3}{4}$	86 $\frac{3}{4}$	84	85 $\frac{1}{4}$	
Italië. " Zuid It. Sp.	3	49 $\frac{1}{2}$	52 $\frac{3}{4}$	51 $\frac{1}{2}$	52 $\frac{1}{2}$	51 $\frac{1}{2}$	52 $\frac{1}{2}$	51 $\frac{1}{2}$	52 $\frac{3}{4}$	
Oostenrijk. " Fr. Oost. Sp.	3	69	74 $\frac{1}{2}$	73 $\frac{1}{2}$	74	73 $\frac{1}{2}$	74 $\frac{1}{2}$	73 $\frac{1}{2}$	75	
Polen. Aand. Warschau Weenen Sp.		47 $\frac{1}{2}$	73 $\frac{1}{4}$	64	67 $\frac{1}{4}$	66 $\frac{1}{2}$	69 $\frac{1}{4}$	66 $\frac{3}{4}$	68 $\frac{1}{4}$	
Rusland. Aand. Gr. Spwg Mü.	5	116 $\frac{3}{4}$	128	118 $\frac{1}{2}$	121 $\frac{1}{2}$	117 $\frac{3}{4}$	119 $\frac{3}{4}$	116 $\frac{1}{2}$	119 $\frac{3}{4}$	
Hyp Oblig. dito	4 $\frac{1}{2}$	86 $\frac{3}{4}$	93 $\frac{1}{4}$	89 $\frac{1}{4}$	90	88 $\frac{1}{2}$	90	88 $\frac{1}{2}$	90	
Aand. Baltische Sp.	3	45 $\frac{3}{4}$	51 $\frac{1}{4}$	50 $\frac{1}{2}$	52	50 $\frac{3}{4}$	52	50 $\frac{3}{4}$	51 $\frac{1}{4}$	
Oblig. Brest Grajewo	5	87	98 $\frac{1}{2}$	95 $\frac{1}{2}$	96 $\frac{1}{2}$	95	96 $\frac{1}{2}$	92 $\frac{1}{2}$	94 $\frac{3}{4}$	
" Charkow Azow.	5	81 $\frac{3}{4}$	91 $\frac{1}{4}$	86 $\frac{1}{2}$	88 $\frac{1}{2}$	87 $\frac{1}{2}$	89	87 $\frac{1}{2}$	88 $\frac{1}{2}$	
" Iwang Dombur.	4 $\frac{1}{2}$	70 $\frac{1}{2}$	84	77 $\frac{1}{2}$	78 $\frac{1}{2}$	78 $\frac{1}{2}$	78 $\frac{1}{2}$	77 $\frac{1}{2}$	78 $\frac{1}{2}$	
" Jelez-Griasi.	5	76 $\frac{1}{2}$	89	83 $\frac{1}{2}$	84 $\frac{1}{2}$	84 $\frac{1}{2}$	87	84 $\frac{1}{2}$	87	
" Jelez-Orel.	5	82 $\frac{1}{2}$	91 $\frac{3}{4}$	87 $\frac{3}{4}$	89	88	89 $\frac{1}{2}$	87 $\frac{1}{2}$	88 $\frac{1}{2}$	
" Losowo-Sewast.	5	77	85	80	82	81	82	80 $\frac{1}{2}$	80 $\frac{3}{4}$	
Aand. Morsch.-Sysran.	5	56 $\frac{3}{4}$	68	61 $\frac{1}{2}$	63	58 $\frac{1}{2}$	62 $\frac{1}{2}$	59	60 $\frac{1}{4}$	
Oblig. Moscow-Jaroslow.	5	96	101 $\frac{1}{4}$	99 $\frac{3}{4}$	100 $\frac{1}{4}$	99 $\frac{3}{4}$	100 $\frac{1}{4}$	99 $\frac{1}{2}$	100	
" Moscow-Kursk.	6	100 $\frac{3}{4}$	103	101	101 $\frac{1}{4}$	101 $\frac{1}{2}$	102 $\frac{1}{4}$	101 $\frac{1}{2}$	102 $\frac{1}{4}$	
" Moscow-Smoleusk.	5	82 $\frac{1}{2}$	93 $\frac{1}{2}$	88 $\frac{1}{2}$	89 $\frac{3}{4}$	88 $\frac{1}{2}$	89 $\frac{1}{2}$	88 $\frac{3}{4}$	89 $\frac{1}{2}$	
" Orel-Vitebsk.	5	81 $\frac{1}{2}$	91 $\frac{1}{2}$	86 $\frac{1}{2}$	87 $\frac{1}{2}$	86 $\frac{3}{4}$	88	86 $\frac{3}{4}$	87	
" Poti-Tiflis f 1000	5	81 $\frac{1}{2}$	91 $\frac{1}{2}$	87 $\frac{1}{2}$	89	88 $\frac{1}{2}$	89 $\frac{1}{2}$	86 $\frac{3}{4}$	88 $\frac{3}{4}$	
Aand. Riaschk-Wiasma.	5	56	66 $\frac{1}{2}$	61 $\frac{1}{2}$	62 $\frac{1}{2}$	57	61 $\frac{1}{2}$	58	59 $\frac{1}{4}$	
" Zuid-West. Spw.	5	54 $\frac{5}{8}$	60 $\frac{1}{2}$	55 $\frac{1}{2}$	57 $\frac{1}{2}$	55	57	54 $\frac{3}{4}$	55 $\frac{1}{2}$	
Ver. Staten Amerika Spoorwegfondsen.	Aand. Buffalo N. IJ. Philadelphia	29	46 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{1}{2}$	89 $\frac{3}{4}$	191 $\frac{3}{4}$	27 $\frac{1}{2}$	23	25 $\frac{1}{4}$	25 $\frac{1}{4}$
	Centr. Pacific.	85	98 $\frac{1}{4}$	73 $\frac{1}{4}$	76 $\frac{1}{2}$	62 $\frac{1}{2}$	71 $\frac{1}{2}$	65 $\frac{3}{4}$	69 $\frac{1}{4}$	69 $\frac{1}{4}$
	" Canada Pacific			58 $\frac{1}{2}$	64 $\frac{5}{8}$	55	60	56 $\frac{3}{8}$	58 $\frac{3}{8}$	58 $\frac{3}{8}$
	" Canada Southern		45 $\frac{5}{8}$	72 $\frac{1}{4}$	57 $\frac{1}{4}$	65 $\frac{1}{4}$	50	57 $\frac{5}{8}$	57 $\frac{3}{4}$	57 $\frac{3}{4}$
	" Chic. N. Western P.	135	176	147	155 $\frac{1}{2}$	139 $\frac{3}{4}$	147	144 $\frac{3}{4}$	154	154
	" Denver Rio Grande.		39 $\frac{3}{4}$	76 $\frac{1}{2}$	38 $\frac{1}{8}$	43 $\frac{1}{8}$	25 $\frac{1}{2}$	38	26 $\frac{1}{8}$	29 $\frac{1}{2}$
	" Illinois Central.		128 $\frac{3}{4}$	149 $\frac{3}{4}$	131 $\frac{1}{2}$	143 $\frac{3}{4}$	127	132 $\frac{1}{2}$	129	133 $\frac{1}{2}$
	" Illinois Lensed Line.	4	78	81	79	81	78	79 $\frac{1}{2}$	79	81
	" Michigan Central.		78	103 $\frac{3}{4}$	91 $\frac{3}{4}$	95 $\frac{1}{2}$	82 $\frac{1}{2}$	88	82	87
	" Miss. Kansas T.		27 $\frac{1}{2}$	42	27 $\frac{1}{2}$	30 $\frac{1}{2}$	24 $\frac{1}{2}$	28 $\frac{1}{2}$	24 $\frac{9}{16}$	27 $\frac{5}{8}$
	" New-York L. Erie.		32 $\frac{3}{4}$	43 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{1}{2}$	37 $\frac{1}{4}$	28 $\frac{3}{4}$	34 $\frac{1}{4}$	29 $\frac{1}{8}$	32 $\frac{1}{8}$
	" dito P.		66 $\frac{1}{2}$	89	78	81 $\frac{1}{4}$	75	76	»	»
	" N. Y. Ontario.		22 $\frac{1}{2}$	31 $\frac{1}{4}$	24 $\frac{3}{4}$	26 $\frac{1}{2}$	19	24 $\frac{1}{2}$	20 $\frac{3}{4}$	23 $\frac{1}{2}$
	" Paul-Manitoba.		107 $\frac{1}{2}$	167	108	125 $\frac{1}{2}$	108	114	109 $\frac{1}{2}$	111 $\frac{1}{2}$
	" Wabash St. L. Pac.		47	70 $\frac{3}{4}$	39 $\frac{3}{4}$	45	30 $\frac{3}{4}$	39 $\frac{3}{4}$	31 $\frac{1}{2}$	36 $\frac{3}{4}$
	Oblig. Central Pacific.	6	110 $\frac{3}{4}$	115	111	112	110 $\frac{1}{2}$	111 $\frac{1}{2}$	110 $\frac{3}{4}$	111
	" dito C. & O.	6	102 $\frac{3}{4}$	106	102	103	101 $\frac{1}{2}$	102 $\frac{1}{2}$	101 $\frac{1}{2}$	102
	" dito J. V.	6	105 $\frac{1}{2}$	109 $\frac{3}{4}$	107 $\frac{3}{4}$	108 $\frac{3}{4}$	106 $\frac{1}{2}$	108 $\frac{1}{2}$	106 $\frac{1}{2}$	107 $\frac{1}{2}$
	" Chicago & Atlantic.	6	95 $\frac{1}{2}$	101 $\frac{1}{8}$	100 $\frac{3}{4}$	101 $\frac{1}{8}$	98	100 $\frac{3}{4}$	99 $\frac{3}{4}$	101 $\frac{1}{4}$
	" Chicago N. W. Union	7	114 $\frac{1}{4}$	120 $\frac{1}{4}$	118 $\frac{1}{8}$	119	117 $\frac{3}{4}$	120	118 $\frac{1}{2}$	121 $\frac{1}{2}$
" dito Madison St. Peter.	7	117	124	120 $\frac{1}{2}$	121 $\frac{1}{2}$	119 $\frac{3}{4}$	121 $\frac{1}{2}$	120 $\frac{1}{2}$	122 $\frac{3}{4}$	
" dito Winona St. Peter.	7	117	123	119 $\frac{3}{4}$	120 $\frac{3}{4}$	118	121 $\frac{1}{4}$	119 $\frac{3}{4}$	121 $\frac{3}{4}$	
" Denver Rio Gr.	7	105 $\frac{1}{2}$	113 $\frac{1}{2}$	108 $\frac{3}{4}$	108 $\frac{3}{4}$	103 $\frac{1}{2}$	108 $\frac{3}{4}$	104 $\frac{1}{2}$	107	
" dito Gee.	7	87 $\frac{3}{8}$	105 $\frac{9}{16}$	88 $\frac{5}{16}$	91 $\frac{1}{2}$	73 $\frac{1}{2}$	89	78 $\frac{3}{4}$	86 $\frac{1}{4}$	
" Miss. Kansas T.	7	100	106 $\frac{1}{2}$	105 $\frac{3}{4}$	107 $\frac{1}{2}$	103	107	104 $\frac{1}{2}$	106	
" dito Inc. Bd.		52 $\frac{3}{4}$	73	55	59 $\frac{1}{4}$	48	57 $\frac{1}{2}$	54 $\frac{3}{4}$	58	
" N.-Y. Pens & Ohio.	6	94 $\frac{1}{4}$	104 $\frac{1}{2}$	101 $\frac{1}{4}$	103	100	102 $\frac{1}{2}$	101	102 $\frac{3}{4}$	
" Paul Manitoba.	7	105	111 $\frac{1}{2}$	106 $\frac{1}{2}$	108	106 $\frac{1}{2}$	108	106 $\frac{1}{2}$	107 $\frac{3}{4}$	
" South Pacific.	6	100	103 $\frac{1}{4}$	103 $\frac{1}{4}$	103 $\frac{1}{4}$	102 $\frac{3}{4}$	103 $\frac{1}{4}$	102 $\frac{1}{4}$	103 $\frac{3}{4}$	
Oblig. Union Pacific.	6	111 $\frac{1}{2}$	115 $\frac{3}{4}$	110 $\frac{1}{2}$	111 $\frac{3}{4}$	110	111 $\frac{1}{2}$	110 $\frac{3}{4}$	111 $\frac{1}{2}$	
" " Collateral.	6	105	108 $\frac{1}{2}$	104 $\frac{3}{4}$	104 $\frac{3}{4}$	104 $\frac{1}{2}$	105 $\frac{1}{2}$	104 $\frac{3}{4}$	105 $\frac{1}{2}$	

**OVERZICHT DER GELD- EN FONDSENMARKT  
JULI—SEPTEMBER 1883.**

BANKLIJFERS, ENZ.

NEDERLANDSCHE BANK (milhoenen guldens.)

	Discontorekening.			Beleeningrekening.			Munt.		Mm. Goud.	Bb. in circ.	R.-O. saldo's	Surp in dekking			
	Hoofdb. Bijb.	Agentsch. Totaal.	Hoofdb. Bijb.	Agentsch. Totaal.	Goud. Zilver enz.	Totaal.	Goud.								
7 Juli.	19.5	3.8	19.7	43.0	16.1	2.9	21.6	40.6	18.3	94.3	112.6	27.2	187.9	18.7	57.1
14 "	17.6	3.9	19.8	41.3	16.1	2.9	21.5	40.5	18.3	94.0	112.3	26.3	189.3	14.1	57.1
21 "	16.3	3.9	19.5	39.7	16.1	3.0	21.6	40.7	18.3	93.9	112.2	25.1	186.9	14.1	56.6
28 "	18.7	4.5	18.9	42.1	16.2	2.9	21.8	40.9	18.3	93.8	112.1	20.4	184.1	14.5	53.0
4 Aug.	22.1	4.7	18.9	45.7	16.3	2.9	21.6	40.8	18.3	93.4	111.7	17.9	184.7	14.1	49.9
11 "	21.4	4.1	18.8	44.3	16.1	2.8	21.7	40.6	18.3	93.4	111.7	15.9	180.8	14.4	49.3
18 "	22.5	4.2	19.0	45.7	16.5	2.6	21.8	40.9	18.3	93.4	111.7	14.0	181.5	13.6	47.5
25 "	20.5	4.3	19.3	44.1	16.5	2.7	21.7	40.9	18.3	93.5	111.8	12.2	179.8	11.9	47.1
1 Sept.	20.7	4.5	19.9	45.1	16.5	2.6	21.8	40.9	18.4	93.2	111.6	11.3	180.6	10.9	46.5
8 "	19.8	4.4	19.8	44.0	16.3	2.7	21.9	40.9	18.4	93.1	111.5	9.8	179.4	9.1	45.8
15 "	19.1	5.4	20.1	44.6	16.0	2.5	21.8	40.3	18.4	93.3	111.7	9.8	179.6	9.1	45.8
22 "	18.9	5.3	20.7	44.9	16.0	2.5	21.7	40.2	18.4	93.0	111.4	9.7	179.5	9.3	45.5
29 "	18.4	4.9	21.2	44.5	15.9	2.6	22.0	40.5	18.5	93.0	111.5	9.6	181.9	6.5	45.6

## Rentekoersen: NEDERLANDSCHE BANK.

sedert 8 Juni.

Disconto:		Beleening:	
Wissels . . . . .	3½	Binn. fondsen . . . . .	3½
Gouv.-wissels . . . . .	3	Buit. „ . . . . .	4
	13 Juli 3½		
Promessen . . . . .	4	Goederen . . . . .	3½

Ter openbare markt.

	Juli.		Aug.		Sept.	
	L.	H.	L.	H.	L.	H.
Disconto-koers . . . . .	3¼	3½	3¼	3½	3¼	3½
Prolongatie-koers . . . . .	3	4½	3	4	3	4
Wisselkoersen:						
Kort Londen	12.12	12.14	12.12½	12.14	12.10	12.14½
„ Parijs	47.97½	48.05	47.87½	48.—	47.92½	47.97½
„ Duitschland	59.05	59.27½	59.—	59.20	59.05	59.30

## ENGENSCHE BANK (mill. pd. sterling.)

	Bill. in circ.	Munt en mn.	Saldo's r. c. Gouvrt. Partic.		Port. bank. dept Gouv. sec. Div. sec.		Beschikb. in bank. in dept.	Disc. koer Bank.	Disc. koers §/in bank- wissels opb. mkt.	Dep. rent. banken.
4 Juli.	26.66	22.26	8.86	23.20	12.93	25.65	11.34	4	3½ <sup>5</sup> / <sub>16</sub>	3
11 „	26.35	22.24	4.55	22.75	11.96	21.78	11.64	„	3½ <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	„
18 „	26.09	22.15	4.47	23.83	11.96	22.63	11.81	„	3½ <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	„
25 „	25.90	22.57	4.65	23.24	11.96	21.59	12.41	„	3½ <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	„
1 Aug.	26.42	22.92	4.41	22.98	11.96	21.32	12.25	„	3½ <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	„
8 „	26.34	22.84	4.40	22.39	11.26	20.74	12.24	„	3½ <sup>1</sup> / <sub>8</sub>	„
15 „	26.16	23.23	4.99	22.35	11.96	20.72	12.83	„	3½ <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	„
22 „	25.81	23.48	5.75	22.78	11.96	21.32	13.41	„	3½ <sup>1</sup> / <sub>8</sub>	„
29 „	25.70	23.87	5.92	23.16	11.96	21.31	13.91	„	3½ <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	„
5 Sept.	25.78	23.98	5.45	23.55	11.96	21.60	13.94	„	3½ <sup>3</sup> / <sub>16</sub>	„
12 „	25.39	24.12	5.87	25.26	13.69	21.45	14.48	„	—	„
13 „	—	—	—	—	—	—	—	3½	2½ <sup>1</sup> / <sub>8</sub>	2½
19 „	25.36	24.21	6.02	25.08	13.69	21.35	14.60	„	2½ <sup>5</sup> / <sub>16</sub>	„
26 „	25.26	24.35	6.10	25.05	13.69	21.37	14.83	„	—	„
27 „	—	—	—	—	—	—	—	3	2½ <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	2

## FRANSCHÉ BANK (mill. francs.)

	Disc.	Bel. fondsen.	Bel. mm.	Munt en Goud.	mm. Zilver.	Bill. in circ.	Saldo's r.-c. Gouv.	r.-c. part.	Discontokoers	
									Bank.	Op. m.
5 Juli.	1055	301	16	1001	1044	2984	164	406	3	2 $\frac{5}{8}$
12 "	1104	300	16	994	1038	3006	164	400	"	2 $\frac{5}{8}$
19 "	1086	297	12	992	1035	3009	160	399	"	2 $\frac{3}{4}$
26 "	1082	291	12	992	1037	2980	205	365	"	2 $\frac{5}{8}$
2 Aug.	1128	291	12	988	1035	3003	217	356	"	"
9 "	1061	289	12	988	1035	2951	230	346	"	"
16 "	1036	289	12	986	1034	2951	230	320	"	"
23 "	1029	288	11	985	1036	2929	206	344	"	2 $\frac{3}{8}$
30 "	1082	288	11	980	1034	2955	218	355	"	2 $\frac{5}{8}$
6 Sept.	947	291	12	979	1032	2939	110	348	"	2 $\frac{1}{2}$
13 "	958	288	11	977	1028	2938	130	318	"	"
20 "	949	291	11	974	1029	2935	130	330	"	"
27 "	1003	289	11	975	1027	2928	136	370	"	2 $\frac{5}{8}$

## DUITSCHÉ RIJKSBANK (mill. mark.)

	Disc	Bel.	Munt en mm.	Bb. in circ.	Saldo's r. c. eu zicht dep.	Discontokoers.	
						Bank.	Openb. m.
7 Juli.	390	55	609	790	185	4	3 $\frac{1}{4}$
14 "	372	38	608	763	180	"	2 $\frac{7}{8}$
23 "	355	34	615	734	196	"	3 $\frac{1}{4}$
31 "	363	39	613	740	203	"	3 $\frac{1}{8}$
7 Aug.	350	38	608	726	198	"	2 $\frac{7}{8}$
15 "	337	35	608	716	193	"	3
23 "	342	33	608	711	202	"	2 $\frac{7}{8}$
31 "	349	39	600	724	194	"	3
7 Sept.	344	37	592	712	189	"	2 $\frac{7}{8}$
15 "	340	38	586	707	184	"	3
23 "	357	40	577	711	185	"	3 $\frac{1}{4}$
30 "	431	81	548	806	179	"	3 $\frac{3}{4}$

## BELGISCHÉ BANK (mill. francs).

	Portefeuille		Munt & mm.	Bb. in circ.	Saldo's r.-c.		Discontokoers.	
	Binn. pap.	Papier op Buitenl.			Gouv.	r.-c. parte.	Bank	Op. mkt.
12 Juli.	205	68	92	332	32	31	3 $\frac{1}{2}$	3
19 "	206	69	93	330	34	31	"	"
26 "	203	69	92	329	34	30	"	3 $\frac{1}{8}$

2 Aug.	204	70	96	327	42	28	3½	3¼
9 "	207	73	94	327	45	30	"	"
16 "	205	73	95	323	49	27	"	3¼
23 "	204	74	94	323	50	24	"	"
30 "	212	74	92	331	45	28	"	"
6 Sept.	202	76	95	322	49	29	"	"
13 "	199	76	93	323	45	27	"	"
20 "	199	75	93	321	49	24	"	3¼
27 "	200	75	91	324	39	33	"	"

## AMERIKA. NEW-YORKERCITY CLEARING HOUSE BANKEN (mill. dollars).

	Discouto en voorschutt.		St. pap. gehl.	Deposito's	Rb. in circ.	Surpl. of Def. dekk. t. verpl. reserve.	Rente bel. op div. fondsen	
30 Juni.	328.0	64.1	26.1	324.2	15.6	\$ 9.23	2	à ½
7 Juli.	328.6	62.7	24.4	322.3	15.6	" 6.64	2	" 3
14 "	329.8	64.8	25.5	327.3	15.5	" 8.51	2	
21 "	328.3	64.6	26.4	326.2	15.5	" 9.58	"	
28 "	327.2	63.1	27.1	323.5	15.3	" 9.33	"	
4 Aug.	326.8	63.1	26.9	323.6	15.6	" 9.24	1½	à 2
11 "	326.6	63.6	26.9	325.2	15.4	" 9.33	"	
18 "	329.4	61.2	26.5	323.6	15.5	" 6.87	2½	" 4
25 "	327.5	59.8	25.3	317.2	15.6	" 5.82	2½	" 3
1 Sept.	325.8	59.9	25.2	315.7	15.6	" 6.22	2	" 3
8 "	327.5	58.5	24.6	314.8	15.5	" 4.48	"	
15 "	328.7	58.8	24.3	317.9	15.5	" 3.73	2	
22 "	331.7	55.3	26.0	318.0	15.4	" 1.90	2	à 2½
29 "	329.7	55.3	24.0	314.1	15.1	" 0.87	"	

## DE GELDMARKT.

De geldmarkt heeft de laatste drie maanden voortdurend onder den invloed verkeerd van de nu reeds sedert geruimen tijd bestaande en steeds nog toenemende lusteloosheid in alle zaken. Zeker droeg thans het seizoen tot deze bij, meer nog was dit het geval met de gebeurtenissen van den dag.

Onder deze gebeurtenissen, verlamdende werkende op allen ondernemingsgeest, noemen wij op politiek gebied, of daarmede in verband staande, de moeilijkheden tusschen Engeland en Frankrijk gerezen over de Suez-kanaal-quaestie, het opstandje in Spanje, de voorvallen in Tongkin, enz., maar vooral de aanhoudende woelingen in het oosten, in Rumanie, in Servie enz. en geheel de

politieke beweging waarvan Duitschland steeds het middelpunt is en Bismarck de moteur, die meer en meer eene volkomen wijziging der politieke groepeerings in Europa schijnt te beoogen en te bewerken, wijziging in Europa's politieken toestand die de zwakheid en de fouten der regeering en toongevende kringen in Frankrijk maar al te zeer in de hand werken. Daar althans moet de schuld gezocht worden, dat langzamerhand er niets meer overblijft van de nauwe vereeniging tusschen Frankrijk en Engeland, die altoos een waarborg is geweest voor het behoud van den vrede, en die thans meer dan ooit een gewenscht tegenwicht zou zijn tegen de door Bismarck georganiseerde politieke verbonden. Op financiëel gebied noemen wij de zich telkens nog weder openbarende gevolgen eener op verkeerde banen geleide speculatie, inzonderheid in Frankrijk; niet minder de gevolgen der reactie tegen de vrijhandelsbeweging, die vooral èn in Frankrijk èn in Duitschland zich doen gevoelen; dan de direkte en indirekte gevolgen van den gang van zaken in Amerika, waar het *overdoing* in zake spoorwegbouw, trots de algemeene welvaart des lands, toch ernstige wonden heeft geslagen. Eindelijk moet ook nog altoos rekening gehouden worden met den ongelukkigen algemeenen munttoestand.

Hoe deze zich steeds doet gevoelen blijkt het duidelijkst uit het feit, dat niettegenstaande overal er op de geldmarkt geen spoor was van eenigzins levendige kredietvraag, integendeel, de Engelsche Bank den geheelen zomer door den discontokoers op 4 pCt. heeft moeten handhaven om het noodige goud bijeen te garen ter aanvulling harer reserve op een behoorlijk standpunt. Eerst medio September heeft de Bank, daartoe door den toestand der openbare geldmarkt genoodzaakt — immers zoo zij niet, door het ophouden van een groot verschil van rentekoers tegenover deze, allen invloed op haar wilde verliezen — de discontokoers verlaagd eerst op 3½ en einde September tot 3 pCt. Opmerkelijk is het, dat dra daarna gouduitvoer naar het buitenland den invoer van daar vervangen heeft.

Niet minder vooral, verdient het opgemerkt te worden dat van de 34 millioen gulden, die het totale bedrag uitmaken der goudinvoeren in Engeland in de laatste drie maanden, 18 millioen uit Nederland zijn gekomen. Zegge, voor zooveel heeft de goudreserve der Engelsche Bank slecht aanvulling kunnen vinden door vermindering van de goud-reserve van eene andere Europeesche bank. En dat toch deze 18 millioen niet geput werden uit eene

bovenmatig hoog opgevoerde goud-reserve, dat weten wij alhier beter dan iemand in den vreemde.

Wij zullen echter het onderwerp van de muntquaestie en van de wijze, waarop deze zich steeds ter geldmarkt doet gevoelen hier heden niet verder aanraken, daar reeds op een andere plaats in deze aflevering de muntquaestie tot beschouwingen aanleiding heeft gegeven. Alleen zij hier, in verband met vroegere opmerkingen over dat punt, de aandacht gevestigd op het jongste geschrift van Dr. Soetbeer in het *Deutsche Handelsblatt* over den algemeenen loop van prijzen in de laatste jaren, dat eene bevestiging bevat van Goschen's stelling betreffende de stijging der koopwaarde van het goud. En worde in de tweede plaats ook de aandacht gevestigd op de vraag naar zilver in de laatste weken te Londen voor Engelsch-Indie — vraag waardoor de prijs van  $50\frac{1}{2}$  à  $\frac{5}{8}$  tot  $50\frac{1}{4}\frac{5}{8}$  is gestegen. Die vraag was het gevolg van schaarschte aan de geldmarkt in Indie en hierdoor veroorzaakte belangrijke verhooging van de rentekoersen der banken aldaar. Welnu, deze geldschaarschte schijnt alleen geweten te moeten worden aan de gevolgen van den tegenwoordigen algemeenen munttoestand. Immers het is een feit dat in het laatste jaar-rapport van de Chartered Mercantile Bank of India, London and China door de directeuren aan de aandeelhouders is medegedeeld, dat zij ten gevolge van de verbreking van alle munt-éénheid tusschen Indie en Engeland, in aanmerking nemende de toenemende onzekerheid van de zilverprijzen, wel eindelijk tot het besluit hebben moeten komen om een einde te maken aan plaatsing in Indie van de gelden in Engeland à deposito ontvangen. Geen wonder zeker dat zulk eene onttrekking van engelsche kapitalen aan de indische geldmarkt zich thans aldaar heeft laten gevoelen.

Behalve het betreffende den algemeenen toestand en den loop van zaken aan de Engelsche Bank reeds opgemerkte, geven de weekcijfers van de europeesche banken geen stof tot bespreking.

Dat, bij de minste aanleiding daartoe van buiten komende, de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank weder zoude verminderen werd niet anders verwacht, was althans niet anders te verwachten. Zoolang het bankbestuur niet tot de hier en daar steeds aangeprezen, maar daarom niet minder zonderlinge, opvatting van zijne roeping en plichten zal komen dat, hoe dan ook handel en nijverheid daaronder mogen lijden, de Bank door inkrimping harer ongedekte biljetten-circulatie, door moedwillige beperking harer kredietverleeningen, in de algemeene geldcirculatie eene plaats

moet maken voor onze overvloedige teekenmunt; zoolang zal, wordt in den toestand van ons muntwezen niet voorzien, de Bank geen goudvoorraad kunnen houden. Alleen, door nog steeds te transigeeren tusschen hare roeping als bankinstelling en den wensch om de gebreken van den tegenwoordigen toestand van ons muntwezen onschadelijk te maken, heeft de Bank tot heden haren goudvoorraad kunnen beschermen gelijk zij dit gedaan heeft.

Verwonderlijk was zeker bij dezen stand van zaken de maatregel der Regeering, om gouvernementswissels beneden bankkoers in disconto te nemen. Zocht, als gezegd, de Bank klaarblijkelijk eene haar cenigermate opgedrongen taak zoo goed mogelijk te vereenigen met hare eigenlijke roeping door tusschen twee klippen heen te zeilen; de regeering, onder bankkoers geld aanbiedende, deed wat zij vermocht om bedoeld streven der Bank te verijdelen. Het is een feit, dat de nieuwste gouduitvoeren door het tot beneden bankkoers in disconto nemen van wissels door de regeering zeer bevorderd zijn.

#### DE FONDSSENMARKT.

Het behoeft ter nauwernood bijzondere vermelding, zeker geen verklaring, dat inzonderheid aan de fondsenmarkt de gevolgen merkbaar waren van den algemeenen gang van zaken, waarop wij reeds bij de bespreking der geldmarkt de aandacht vestigden, dat daar thans niet alleen groote lusteloosheid maar ook doorgaand eene tamelijk gedrukte stemming heerschte.

En bijzondere aanleiding gaf daartoe voor onze beurs de daling der Amerikaansche fondsen. Aanzienlijk moeten de verliezen zijn, hier thans geleden door de reeds herhaaldelijk door ons als tamelijk roekeloos geschetste aankopen van een aantal spoorweg-aandeelen van zeer twijfelachtige waarde. Hoe zou onder den invloed van deze verliezen de markt niet algemeen een gedrukt aanzien hebben gehad. Het pleit zeker voor de groote soliditeit onzer beurs, dat geen ernstiger onheilen daaruit zijn voortgesproten.

Het zijn intusschen niet alleen de bepaalde speculatie-fondsen ter Amerikaansche markt die bij de vernieuwde daling aan deze geleden hebben, maar de achteruitgang van prijzen was algemeen, althans onder de aandeelen. En het is ontegenzeggelijk dat deze koersbewegingen *algemeen* teleurstelling hebben veroorzaakt, zoowel aan de buitenlandsche markten als alhier en in de eerste plaats ook in Amerika zelf. Bij den in zoo vele opzichten bijzonder gunstigen



stand van zaken in Amerika, had men veeleer in het najaar eene algemeene reprise van de spoorwegfondsen verwacht dan vernieuwde daling; immers zoo de toestand der geldmarkt dit niet tegenhield, en deze was en bleef opmerkelijk gunstig. Het schijnt wel dat de kolossale spoorwegaanbouw van de laatste twee jaar ernstiger gevolgen heeft gehad dan steeds vermoed werd — edoch, zeerwel mogelijk is, als zelden uitblijft, na lange onderschatting van de daaruit voortvloeiende nadeelen thans ook reeds overdrijving aan de orde gekomen. Daarbij is nu ook weder de aandacht getrokken door het zeker altoos zeer afkeurenswaardige feit, dat de grootste speculanten aan de Newyorker markt een aantal spoorwegdirecteuren zelven zijn. Hierdoor komt in alle speculatiën een element, waardoor de *outsider* den grond onder zijn voeten onzeker voelt worden. Blijvende invloed op den werkelijken gang van zaken kan daaruit nogtans, behoudens zeer buitengewone gevallen, niet ontstaan; maar het algemeen vertrouwen wordt daardoor, juist onder zulke omstandigheden, toch ernstig geschokt.

Onder de buitenlandsche europeesche fondsen geven alleen obligatiën Spanje tot bijzondere vermelding aanleiding. De daling in deze was zeer belangrijk, veel belangrijker althans dan gewettigd schijnt door den omvang en duur van den militairen opstand, die daartoe den eersten stoot gaf. De verklaring is deze: dat sedert de conversie zeer groote bedragen Spaansche fondsen in losse handen gekomen zijn. De partijen, door de Hollandsche houders en elders toen opgeruimd, zijn opgenomen door speculanten die zich met rijzing van de nieuwe fondsen hadden geveleid. Rijzing die mogelijk had kunnen volgen zoo aan de doortastende financiële hervormingen, waarvan toen sprake was, de hand ware gehouden; maar waarvoor bij het uitblijven van deze zeker geen reden bestond. Zou het thans verlaagde standpunt nieuwe inkoop wettigen? Onzes inziens hangt het antwoord op deze vraag geheel af van de toekomstige financiële politiek der regeering; voor de noodzakelijke hervormingen wordt ijverig gestreden, maar evenzeer worden ze ook steeds heftig bestreden. Inmiddels hebben thans belangrijke min of meer gedwongen verkoopen plaats gevonden, en eenige reactie van de daardoor veroorzaakte daling is zeker niet onwaarschijnlijk.

Batrekkelijk zeer vast bleven onder de algemeene gedruktheid der markt de Russische fondsen. Toch is naar veler meening het waarlijk geen opwekkend antwoord dat gegeven moet worden op de vraag: hoe Ruslands financiën thans zouden varen, zoo de ge-

beurtenissen in het Oosten Rusland eens werkelijk in een nieuwen oorlog zouden slepen!

De met de prachtige voorwaarden der voorgespiegelde conversie van de obligatiën Mexico weinig overeenstemmende prijsbewegingen in deze, waarop voor drie maanden wij de aandacht vestigden, zijn aanstonds tot zeer aanzienlijken koersachteruitgang overgeslagen. Het wantrouwen in de verwezenlijking der conversie is gebleken volkomen gewettigd te zijn. Alles staat weder op losse schroeven. Alleen dit schijnt zeker, dat de schoone beloften slechts een lokvink waren voor nieuwe geldopnemingen en dat, wij niemand zich door deze list heeft laten verschalken, die beloften ook weder teruggetrokken zijn.

Ook onze binnenlandsche markt heeft niet aan de algemeene lusteloosheid kunnen ontsnappen. Zoowel wat omzettingen als variatiën betreft bleek ook hier volkomen gebrek aan opgewektheid te heerschen. Zoo bleven zelfs de Juli-beleggingen zonder eenigen invloed ten goede op den prijs onzer Nationale fondsen; of mogelijk is het juist te zeggen, dat ook deze ditmaal zeer gering waren. De verklaring daarvan zou voor de hand liggen. Door inschrijving op de nieuwe leening of aankoop van deze, dra na afloop der inschrijvingsperiode, moet op dergelijke geldbeleggingen veel geanticipeerd zijn. Trouwens, dat in het algemeen door de leening voorshands volkomen voorzien is in de behoefte aan fondsen voor geldbeleggingen van zoodanigen aard als waarvoor onze nationale fondsen, spoorwegobligatiën, enz., het gewenschte materiëel aanbieden, zou ook uit andere verschijnselen aan te wijzen zijn.

En hierin zal ook wel de oorzaak gezocht moeten worden van het betrekkelijk geringe weerstandsvermogen, dat de prijzen der nationale schuld aanboden toen de naderende opening der Kamers tot eenige speculatieve verkoopen aanleiding scheen te geven. Eene tamelijk gevoelige daling was noodig om nieuwe kooporders uitte-lokken. Of zou waarlijk het exposé van onzen financieelen toestand, dat door den Minister van financiën bij de aanbieding der begrooting gegeven moest worden en gegeven werd, voor velen eene onaangename verrassing hebben opgeleverd? Men wist toch, dat de Minister van Lijnden, het bedrag van de door hem voorgestelde leening op 60 millioenen bepalend, een deficit van ongeveer 40 millioenen ongedekt had gelaten; dat geen maatregelen genomen waren om het tekort tusschen gewone middelen en uitgaven door nieuwe belastingen uit den weg te ruimen en dat alzoo de begrooting van

1884 het bestaande tekort zou *moelen* vermeederen; en sedert weken was het bekend, dat ook de Indische begrooting andermaal een aanzienlijk tekort aanwees. Wij kunnen dan ook niet anders aannemen als dat door de September-daling onzer nationale fondsen, zeker eenigermate, het bewijs is geleverd dat er thans geen noemenswaardige kapitalen aan de markt gereed liggen om in de nationale fondsen belegd te worden.

En wij meenen dat het alleszins nuttig is hierop eens de aandacht te vestigen. Bedriegen wij ons in deze opvatting van den tegenwoordigen toestand der fondsenmarkt niet ten eenenmale, dan zij men er wel op voorbereid, dat de plaatsing der aanstaande leening van minstens 50 millioen alles behalve zoo gemakkelijk zal zijn als die van de 1883'r leening. Dan zullen voor deze slechts nieuwe kapitalen gevonden kunnen worden, of wel door aanbidding tot veel lager prijs, of wel door maatregelen geschikt om de stemming voor onze nationale fondsen merklijk te verbeteren. Wij schreven in April ll. daags na het groote succes der leening van 60 millioen het volgende: „Het is onmiskenbaar dat de leening van 1883 op onze staatsfondsen in het buitenland een aandacht gevestigd heeft, als sedert lang dezen niet ten deele was gevallen; evenzeer dat in het algemeen het groote succes der leening hun een relief heeft geschonken, dat ze te voren niet hadden. Aan de financiers aan wie het beleid onzer financiën wordt toevertrouwd, of die daarop invloed kunnen uitoefenen, is het om hiervan ten voordeele van 's rijks schatkist partij te trekken. Weet men door een goed financieel beheer de gunstige stemming voor onze staatsfondsen te handhaven en te versterken, dan zal zeer lichtelijk de volgende leening tot voor de schatkist voordeeliger voorwaarden een goed onderkomen kunnen vinden.” (\*) Welnu, het is ontegenzeggelijk dat er in de toenmalige stemming voor onze staatsfondsen verandering ten nadeele gekomen is. De terugstrooming naar onze markt van een zeker niet onaanzienlijk deel der toen in het buitenland geplaatste schuld; het zeer spoedig afgebroken redres van de koersen onzer nationale fondsen; de loop der prijzen in de laatste weken, zijn daarvan onwederlegbare bewijzen. Maar er is dan ook *niets gedaan* om die gunstige stemming te handhaven en te versterken. De aanbidding der begrooting voor 1884 andermaal met een te kort tusschen gewone middelen en uitgaven, achten wij een ware financieele fout te zijn. Zeker,

---

(\*) Economist 1883 bl. 454/5.

ter elfder ure komt de minister van financiën thans met eenige voorstellen tot belastingverhooging; maar — daargelaten of hij in deze nog wel ver genoeg gaat — zijn ook die voorstellen zoo weinig aannemelijk, geven die aanleiding tot zooveelerlei gegronde aanmerkingen, dat het zeer de vraag is of op die wijze waarlijk een resultaat verkregen zal kunnen worden. (\*) En in ieder geval, de doortastende en afdoende belasting-*hervorming* van welke alleen duurzame en den gang van zaken niet storende belastingverhooging te wachten is, wordt weder geheel op den achtergrond geschoven; geen enkele waarborg is er te vinden dat daaraan werkelijk de hand geslagen zal worden. En, mogelijk meer nog dan in Nederland zelf, zijn in Indië ernstige financieele hervormingen noodig, maar dat die verwacht mogen worden, dat blijkt nog het allerminst. Of ook op den weg van werkelijke bezuinigingen niet, èn in Indië èn hier, een en ander te doen zou zijn tot herstel van het thans èn daar èn hier verbroken financieele evenwicht — betwist moge het worden, maar bewezen is de juistheid dezer betwisting niet. In elk geval schijnt men geen waarlijk geopend oog te hebben voor hetgeen zulke bezuinigingen zouden moeten zijn, waar als zoodanig gesproken wordt van uitstel in de voltooiing van werken van openbaar nut. Een ander bewijs dat er niets gedaan is, om in onzen financieelen toestand vertrouwen in te boezemen, wordt geleverd door het lot van het wetsontwerp ter voorziening in den toestand van ons muntwezen, waarvan men eenvoudigweg niets meer hoort.

Waarlijk, het wordt meer dan tijd — neen, het *is* meer dan tijd, dat de financieele quaestien eens in ons parlement op den voorgrond worden geplaatst; ernstige behandeling van dezen kan geen langer uitstel lijden.

---

(\*) Nadat het bovenstaande geschreven werd, is nog het voorstel van Delden c. s. ingediend.